

UNHCR:n suositukset Suomelle koskien pakolaisten suojelun vahvistamista Suomessa, Euroopassa ja maailmanlaajuisesti

Huhtikuu
2023

Tässä asiakirjassa annetaan suosituksia, jotka Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisasiain valtuutetun toimiston (UNHCR) Pohjoismaiden ja Baltian maiden edustusto on kehittänyt tarkoituksenaan vahvistaa entisestään pakolaisten suojelua Suomessa sekä Suomen osallistumista eurooppalaisille ja kansainvälisille foorumeille, joilla pakolaisten suojelu- sekä turvapaikkaoikeusasioista keskustellaan. Suositukset on osoitettu Suomen hallitukselle, kansanedustajille ja kaikille muille asiaankuuluville institutionaalisille toimijoille ja sidosryhmille Suomessa, ja niiden tarkoituksena on edistää rakentavaa keskustelua pakolaisten suojelu- ja kotouttamisjärjestelmien kehittämistä koskien kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla.

UNHCR tarjoaa nämä suositukset YK:n yleiskokouksen valtuuttamana toimistona tehtävään tarjota kansainvälistä suojelua pakolaisille ja yhdessä hallitusten kanssa pyrkiä löytämään näille pysyviä ratkaisuja.¹ UNHCR on vastuussa vuoden 1951 yleissopimuksen valvonnasta koskien pakolaisten asemaa – jonka jäsen Suomi on ollut vuodesta 1954 alkaen. UNHCR on täten suoraan kiinnostunut turvapaikka-alaa koskevista poliittisista keskusteluista ja lainsäädäntöaloitteista.

1. Johdanto

Suomi on vaikuttanut merkittävästi pakolaisten kansainväliseen suojeluun viime vuosikymmenien aikana muun muassa sitoutumalla pitkäaikaisesti pakolaisten uudelleensijoittamiseen, ylläpitämällä vakiintunutta turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmää ja toteuttamalla kattavia kotouttamistoimia. EU:ssa Suomi puhuu vahvasti paremman solidaarisuuden, vastuun jakamisen ja EU:n reilun turvapaikkapolitiikan ja -käytäntöjen puolesta yhdenmukaisesti kansainvälisten standardien kanssa varmistaakseen, että pakolaiset saavat ansaitsemaansa suojelua. Maailmanlaajuisesti Suomi on asettanut pakkosiirtolaisten suojelun kansainvälisen poliittisen asialistansa kärkeen ja puolustanut erityisesti vammaisten voimaannuttamista ja suojelua. UNHCR on kiitollinen Suomen pitkäaikaisesta sitoutumisesta ja panoksesta kansainvälisen pakolaisten suojelun ylläpitämiseen, monenvälisyyden tukemiseen ja humanitaarisen johtajuuden osoittamiseen Suomi on myös erittäin tärkeä strateginen kumppani ja lahjoittaja, jonka avulla UNHCR pystyy vastaamaan kaikkein haavoittuvimpien pakolaisväestöjen kriittisiin humanitaarisiin tarpeisiin.

2. Suojelu- ja kotouttamispolitiikan vahvistaminen Suomessa

Suomen hallitus on viime vuosien aikana toteuttanut useita turvapaikkaa ja perheenyhdistämistä koskevia lainsäädännöllisiä uudistuksia. Ulkomaalaislakiin tehtiin vuosina 2015–2019 useita lainsäädännöllisiä muutoksia, mikä heikensi turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten oikeudellista asemaa Suomessa.² Joitakin näitä rajoituksia on hiljattain kumottu, mitä UNHCR pitää tervetulleena. UNHCR suhtautuu myönteisesti erityisesti oikeusavun palauttamiseen ensimmäisessä turvapaikkamenettelyasteessa sekä perheenyhdistämisen elatusvaatimuksen poistamiseen tilanteissa, joissa perheenkokoaja on lapsi.

¹ YK:n yleiskokous, UNHCR:n perussäännöt, 14. joulukuuta 1950, www.refworld.org/docid/3ae6b3628.html, para. 1.

² Suomen hallitus, Kansallinen Lapsistrategia, maaliskuu 2021, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162864/VN_2021_8.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Suomi on vastannut nopeasti ja suojeluun suuntautuneella tavalla Ukrainassa tapahtuvan sodan seurauksena syntyneeseen odottamattomaan pakolaistilanteeseen. Suomi nosti vastaanottokapasiteettiaan nopeasti ja alkoi käsitellä suurta joukkoa tilapäistä suojelua koskevia hakemuksia EU:n tilapäistä suojelua koskevan direktiivin (TPD) yhteydessä alkuvuodesta 2022.³ Suomen toiminta Ukrainan sotaa pakenevia kohtaan on ollut myönteistä. UNHCR kiittää Suomea erityisesti joustavan ja mukautuvan vastaanottojärjestelmän hallinnoinnista sekä kattavasta koordinoinnista asianmukaisten ministeriöiden ja muiden toimijoiden välillä. Lisäksi UNHCR arvostaa Suomen panostusta siirtymä lyhyen aikavälin ratkaisuihin ja pitkäaikaisiin ratkaisuihin. Esimerkiksi vuoden 2023 maaliskuusta alkaen tilapäistä suojelua saaneet Ukrainasta tulleet pakolaiset, jotka ovat asuneet Suomessa vuoden ajan, voivat hakea ”kotikuntaa”, tarkoittaen, että heillä on samat oikeudet kuin Suomessa vakituisesti asuvilla.

2.1. Pääsy alueelle ja turvapaikan hakeminen

Suomella on pitkät perinteet turvapaikan hakemisen ja saamisen perustavanlaatuisen ihmisoikeuden ylläpitämisessä. Hiljattain Suomi on ehdottanut toimenpiteitä rajaturvallisuuden vahvistamiseksi. Esitettyjä muutoksia ovat muun muassa mahdollisuus ohjata turvapaikanhakijoita määrättyihin rajapaikkoihin poikkeustilanteissa sekä rajamenettelyjen käyttäminen turvapaikkahakemusten käsittelemiseksi välittömästi Suomen rajalla tai rajan läheisyydessä laajamittaisen maahantulon ja muuttoliikkeen välineellistämisen tilanteissa.⁴

UNHCR suosittelee, että Suomi varmistaa tehokkaan pääsyn alueelle ja kunnioittaa palautuskiellon periaatetta täydellisesti käytännössä ja kaikissa olosuhteissa, mukaan lukien poikkeustilanteissa. UNHCR uskoo vahvasti, että kansainvälisen ja eurooppalaisen oikeuden mukaisen turvapaikkajärjestelmän ylläpitäminen ja rajojen turvaaminen voidaan saavuttaa samanaikaisesti ja että nämä kaksi eivät ole toisiaan poissulkevia. Vaikka jäsenvaltioilla on itsenäinen oikeus säännellä muiden kuin kansalaistensa maahanpääsyä, kansainvälinen oikeus tarjoaa yleisen ja perustavanlaatuisen oikeuden hakea ja nauttia turvapaikasta. Tehokas pääsy alueelle on olennainen edellytys tämän oikeuden tehokkaalle käyttämiselle. Valtioiden palautuskieltoon liittyvät velvollisuudet ovat absoluuttisia, eikä niistä voi poiketa edes hätätilanteissa tai välineellistämisen tilanteissa.⁵ Valtion, jolle on sen rajalla jätetty turvapaikkahakemus, on myönnettävä pääsy maahan vähintään tilapäisesti hakemuksen tutkimista varten. Muutoin oikeus hakea turvapaikkaa sekä palautuskiellon periaate muuttuisivat merkityksettömiksi.

Mikäli Suomi etenee rajamenettelyidensä käyttöönnotossa, UNHCR suosittelee poikkeuksen tekemistä ilman huoltajaa olevien tai huoltajastaan eroon joutuneiden lasten kohdalla, sillä näiden lasten tarpeisiin ja oikeuksiin ei voida vastata tällaisissa olosuhteissa. Perheensä tai muun aikuisen huoltajan kanssa saapuvien lasten osalta on oltava olemassa erityisiä suojatoimia, kuten lasten erityistarpeiden sekä rajamenettelyjen soveltuvuuden yksilöllinen arviointi.

³ EU, Euroopan unionin neuvosto, neuvoston 20. heinäkuuta 2001 hyväksymä direktiivi 2001/55/EY vähimmäisvaatimuksista tilapäisen suojelun antamiseksi siirtymään joutuneiden henkilöiden joukoittaisen maahantulon tilanteissa, ja toimenpiteistä näiden henkilöiden vastaanottamisen ja vastaanottamisesta jäsenvaltioille aiheutuvien rasitusten tasapuolisen jakautumisen edistämiseksi, 7. elokuuta 2001 <https://www.refworld.org/docid/3ddcee2e4.html>.

⁴ Suomen rajavartiolakia ja valmiuslakia muutettiin heinäkuussa 2022. Ehdotus rajamenettelyjen käyttöönottamiseksi esitettiin kesäkuussa 2022, mutta sitä ei ole vielä hyväksytty. Ks. Suomen hallitus, Sisäministeriö, Rajavartiola-lain muutoksilla parannetaan häiriötilanteisiin varautumista, 8. heinäkuuta 2022 <https://valtioneuvosto.fi/en/-/1410869/amendments-to-border-guard-act-help-prepare-for-incidents>; Rajamenettely voitaisiin ottaa käyttöön Suomen rajalla laajamittaisen maahantulon ja muuttoliikkeen välineellistämisen tilanteissa, 22. kesäkuuta 2022 <https://valtioneuvosto.fi/en/-/1410869/border-procedure-could-be-introduced-at-the-finnish-border-in-situations-of-mass-influx-of-migrants-or-instrumentalisation-of-migration>. Suomi on myös aloittanut piikkilanka-aidan rakentamisen itärajalleen.

⁵ Palautuskiellon periaate sisältyy muun muassa vuoden 1951 yleiskokouksen artiklaan 33. Palautuskiellon periaate estää jäsenvaltioita siirtämästä tai poistamasta henkilöitä lainkäyttö- tai valvonnan alaisilta alueiltaan, kun on olemassa perusteltuja syitä uskoa, että henkilö saattaisi olla vakavassa vaarassa palautuksensa yhteydessä, mukaan lukien vaino, kiduttaminen, pahoinpitely tai muut vakavat ihmisoikeusrikkomukset. Edes yleiset kansainvälisen oikeuden mukaiset puolustukset, kuten force majeure, tarve tai hätätila, eivät salli jäsenvaltioiden supistaa, rajoittaa, heikentää tai kiertää palautuskieltoa koskevia velvollisuuksiaan.

⁶ UNHCR:n suositukset EU:n neuvoston Ruotsin ja Espanjan puheenjohtajavaltioiden, tammikuu 2023 <https://www.refworld.org/docid/63bd99904.html>, sivu 8.

2.2. Turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmän laatu

Suomella on vakiintunut ja korkealaatuinen turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmä, joka takaa turvapaikanhakijoille oikeuden saada hakemuksensa käsiteltyä yksilöllisesti reilussa ja tehokkaassa turvapaikkamenettelyssä. Suomen Maahanmuuttoviraston (MIGRI) sitoumus vastaanotto- ja turvapaikkamenettelyjen kapasiteetin ja laadun jatkuvaan kehittämiseen toimii hyvänä esimerkkinä Pohjoismaissa ja niiden ulkopuolella. UNHCR pitää myönteisinä Maahanmuuttoviraston jatkuvia investointeja turvapaikkamenettelyjen reilun ja tehokkuuden eteen, mistä esimerkkinä ovat viime vuosien aikana toteutetut monet korkealaatuiset hankkeet.

UNHCR katsoo, että ennakoitavissa oleva perusrahoitus turvapaikkamenettelyn ensimmäiseen ja toiseen asteeseen, myös sellaisina aikoina, jolloin hakemusten määrä vähenee, on keskeistä turvapaikkapäätösten kokonaisvaltaisen laadun ja oikea-aikaisuuden varmistamiseksi, mikä saattaa myös vähentää valitusten lukumäärää. Tämä puolestaan alentaisi vastaanottokustannuksia ja säästäisi resursseja sekä tuottaisi tehokkaammin oikeudenmukaisempia turvapaikkapäätöksiä. UNHCR on valmis jatkossakin tukemaan Maahanmuuttovirastoa ja hallintotuomioistuimia näiden pyrkimyksissä varmistaa turvapaikkajärjestelmän korkea laatu ja täyttää Suomen kansainväliset velvollisuudet.

UNHCR huomioi suomalaisen turvapaikkajärjestelmän suunnitellun uudistuksen, mukaan lukien Suomen ulkomaalaislain kattavan tarkastelun. UNHCR on valmis tukemaan hallitusta näissä pyrkimyksissä ja odottaa konsultatiivista ja inklusiivista prosessia, jossa hyödynnetään niin kansalaisyhteiskunnan kuin itse turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemuksia ja ääniä.

2.3. Lastensuojelu

Suomi on viime vuosien aikana vastaanottanut huomattavan määrän ilman huoltajaa olevia tai huoltajastaan eroon joutuneita lapsia.⁷ UNHCR tiedostaa, että näiden lasten vastaanottamisesta aiheutuu lukuisia haasteita lasten erityisten haavoittuvuuksien, suojelutarpeiden ja oikeuksien vuoksi. UNHCR arvostaa vahvaa lastensuojelujärjestelmää, jonka Suomi on vuosien saatossa kehittänyt vastatakseen turvapaikkaa hakevien lasten ja pakolaisten tarpeisiin ja hyvinvointiin, mukaan lukien vahvistamalla ilman huoltajaa olevien tai huoltajastaan eroon joutuneiden lasten oikeussuojaa. UNHCR suosittelee, että vastaavia parannuksia tehtäisiin myös perheenjäsentensä kanssa saapuvien lasten suojeluun, jotta päätöksentekoprosessissa voidaan paremmin vastata myös näiden lasten erityistarpeisiin. UNHCR suosittelee myös arvioinnin suorittamista siitä, miten rajoitukset, joita Suomen lainsäädännössä ja käytännössä on viime vuosina otettu käyttöön, ovat vaikuttaneet erityisesti lapsiin. Tällainen arviointi on keskeinen keino työssä lasten oikeuksien edistämiseksi.

UNHCR pitää lisäksi myönteisenä kansallisen Lapsistrategian käyttöönottoa 2021. Lapsistrategia pyrkii vahvistamaan lapsen oikeutta osallisuuteen päätöksenteossa sekä lapsia koskevissa toimenpiteissä.⁸ Koska strategia ei nykyisessä muodossaan viittaa lapsiin, joilla on kansainvälisen suojelun tarpeita, UNHCR suosittelee, että sitä päivitetään esimerkiksi viittaamaan turvapaikkaa hakeviin lapsiin sekä lapsiin, joilla on riski joutua kansalaisuudettomiksi. Tämä olisi erittäin tärkeää strategian kokonaisvaltaisen menestymisen kannalta.

Turvapaikka- ja perheenyhdistämisprosesseissa lapsen edun periaatetta ei ole aina noudatettu täysimääräisesti.⁹ UNHCR:n 2021–2022 toteuttamassa lasten turvapaikkahakemusten arvioissa UNHCR suosittelee, että lapsen etua koskeva harkinta tulisi todeta selkeästi kaikissa lapsia koskevissa turvapaikkapäätöksissä. UNHCR suosittelee myös varmistamaan, että lapsia kuullaan aina,

⁷ Yhteensä 4 225 ilman huoltajaa olevaa lasta haki turvapaikkaa Suomesta tammikuusta 2015 helmikuuhun 2023. Lisäksi 73 ilman huoltajaa olevaa lasta on hakenut tilapäistä suojaa helmikuun 2022 jälkeen <https://statistik.migri.fi/#applications>.

⁸ Kansallinen Lapsistrategia, Suomen hallituksen julkaisut, 2021:8 (suomeksi) <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162864>

⁹ Ks. esim. Perheenyhdistämisen käytäntöjä Suomessa, Suomen Pakolaisneuvoston raportti, 15. maaliskuuta 2021

<https://www.unhcr.org/neu/53809-new-study-points-to-challenges-in-accessing-family-reunification-in-finland.html>;

Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Suomi, *Lapset ilman perhettä - Kansainvälistä suojelua saaneiden alaikäisten perheenyhdistäminen*, 2. maaliskuuta 2020. Ks. myös, YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomea koskeva ratkaisu (CRC/C/86/D/51/2018), 5. helmikuuta 2021

myös silloin, kun lapsi hakee turvapaikkaa aikuisten huoltajien kanssa. UNHCR arvostaa, että MIGRI kuulee nyt järjestelmällisemmin myös nuorempia lapsia. Lisäksi UNHCR suositteli, että lasten kuulemiseen erikoistuneita päätöksentekijöitä olisi aina käytettävissä kaikissa Maahanmuuttoviraston toimipaikoissa.

UNHCR pitää myönteisenä vuonna 2015 tehtyä ulkomaalaislain muutosta, joka kieltää ilman huoltajaa olevien alle 15-vuotiaiden lasten säilöönnoton. UNHCR on kuitenkin huolissaan siitä, että yli 15-vuotiaiden lasten säilöönnotto Suomessa jatkuu.¹⁰ UNHCR:n näkemyksen mukaan säilöönnotto ei ole koskaan lapsen edun mukaista, eikä sitä voida oikeuttaa yksinomaan lapsen siirtolais- tai asuinpaikka-aseman perusteella. UNHCR vaatii painokkaasti Suomea tutkimaan aktiivisesti vaihtoehtoja säilöönnotolle, mieluiten perheisiin sijoitettavia hoitovaihtoehtoja, yhteisöllisiä vaihtoehtoja tai muita pätevien lastenhoitoviranomaisten määrittelemiä sopivia hoitojärjestelyjä. UNHCR vaatii Suomea myös luovuttamaan säännöllisiä ja tarkkoja tietoja lasten säilöönnotosta heidän siirtolaisasemansa perusteella.

2.4. Perheenyhdistäminen

Oikeus perhe-elämään on perustavanlaatuinen ihmisoikeus. UNHCR uskoo vahvasti, että tuettu ja hyvin hallittu pääsy perheenyhdistämiseen mahdollistaa sen, että monet naiset ja lapset pääsevät turvallisesti suojelun piiriin. Tehokkaat ja nopeat perheenyhdistämismenettelyt auttavat estämään yhteisöjä käyttämästä rikollisia salakuljetusverkostoja, poistavat vaarallisille matkoille lähtemisen riskiä ja varmistavat sukupuolten välistä tasa-arvoa suojelun saatavuudessa. Tiedetään, että halu yhdistää perheenjäsenet on keskeinen syy epäsäännölliseen siirtymiseen jäsenvaltioiden välillä. Perheenyhdistäminen on myös vahva osatekijä onnistuneiden kotouttamisstrategioiden ja -ohjelmien tukemisessa sekä tärkeä tekijä mielenterveysongelmien vähentämisessä pakolaisten keskuudessa. Tutkimukset osoittavat, että perheenyhdistämisen, mielenterveyden ja onnistuneen kotouttamisen välillä on suora yhteys.¹¹

Suomessa oikeutta perheenyhdistämiseen on viime vuosina rajoitettu vakavasti useiden oikeudellisten, käytännöllisten ja taloudellisten esteiden kautta niin pakolaisten kuin toissijaista suojelua saaneiden kohdalla.¹² UNHCR pitää valitettavana sitä, että perheenyhdistämismekanismeja on oikeudellisena väylänä rajoitettu.

UNHCR on huolissaan siitä, että Suomen nykyinen lainsäädäntö käytännössä poissulkee toissijaista suojelua saaneet perheenyhdistämisen piiristä edellyttämällä tiukan toimeentuloedellytyksen täyttämistä ensimmäisestä päivästä alkaen. Vaikka UNHCR tunnistaa, että EU-lainsäädäntö ei velvoita jäsenvaltioita myöntämään toissijaista suojelua saaneille samoja oikeuksia, UNHCR haluaa kehottaa Suomea myöntämään vuoden 1951 yleissopimuksen mukaisesti pakolaisille ja toissijaista suojelua saaneille tasapuolisen pääsyn tehokkaan perheenyhdistämisen piiriin. Näillä kahdella ryhmällä on samat suojelun tarpeet, he kohtaavat samat kotouttamismahdollisuudet ja -haasteet, ja he myös jakavat samanlaiset tulevaisuudennäkymät paluuta kohtaan. Näin ollen UNHCR suosittelee, että Suomi kohdistaisi toimeentuloedellytyksen henkilöihin, joilla on toissijaisen suojelun asema ainoastaan tilanteissa, joissa hakemus on täytetty kolmen kuukauden jälkeen. Tämä vastaisi vallitsevaa pakolaisia koskevaa käytäntöä. UNHCR lisäksi suosittelee että toimeentuloedellytykset eivät olisi niin korkeat, että ne tosiasiaassa toimivat esteenä perheenyhdistämiselle useimpien pakolaisten kohdalla.

UNHCR suosittelee myös, että Suomi poistaisi perheenyhdistämisen käytännön esteet, mukaan lukien korkeat hakemusmaksut, puutteellisen pääsyn viisumeja myöntäviin Suomen suurlähetystöihin ja vaatimuksen laillisesta oleskelusta maassa, jossa hakemus täytetään.

¹⁰ Minkä tahansa ikäisiä lapsia voi pitää säilöönnotettuna enintään 12 kuukauden ajan, mikäli lapsi on vanhempansa kanssa. Ilman huoltajaa olevia 15–17-vuotiaita lapsia voi pitää säilöönnotettuna enintään kuuden päivän ajan.

¹¹ Ks., esim., Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, <https://thl.fi/en/web/migration-and-cultural-diversity/integration-and-inclusion/family-reunification>.

¹² Perheenyhdistämisen käytäntöjä Suomessa, Suomen pakolaisneuvonnan raportti, 15. maaliskuuta 2021, [Uusi tutkimus viittaa haasteisiin perheenyhdistämiseen Suomessa – UNHCR Pohjois-Eurooppa](#).

2.5. Kotouttaminen

Kestävän kotouttamisen edistäminen paikallisella tasolla sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ja tasavertaisten mahdollisuuksien kautta on Global Compact on Refugees (GCR, katso jäljempänä kohta 4.1) -sopimuksen keskeinen tavoite. Kotouttaminen edellyttää jäsenvaltioilta, paikallisviranomaisilta, yksityiseltä sektorilta ja kansalaisyhteiskunnalta asianmukaisia ajallisia ja materiaalisia investointeja. Ne ovat tärkeässä asemassa kotouttamisen tukemisessa pakolaisilta vaadittavien pyrkimysten ohella heidän kotouttamisensa helpottamiseksi. Lisäksi yhteiset ponnistelut sekä huomion keskittäminen kasvavan suvaitsemattomuuden ja muukalaisvihan vastustamiseen on turvapaikanhakijoille ja pakolaisille erityisen tärkeää.

Sosiaalisen yhteenkuuluvuuden, vakauden ja turvallisuuden rakentaminen edellyttää, että yhteisöt ovat hyvin varustautuneita vastaanottamaan pakolaisia, ja että pakolaiset saavat tukea potentiaalinsa toteuttamiseksi uusissa ympäristöissään. Kotouttamisjärjestelmiä voi tukea erilaisin keinoin, kuten lisäämällä kotouttamishojelmien rahoitusta; ennakoitavissa olevilla, yhdenmukaistetuilla palveluilla; ja osallistamalla yhteisöjä, pakolaisia ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita edistämään suvaitsevaisia yhteisöjä kokonaisvaltaisella lähestymistavalla.

Kaikki poliittiset puolueet Suomessa ovat korostaneet tehokkaan kotouttamisen merkitystä tärkeänä painopisteenä. UNHCR suosittelee, että Suomi jatkaa työtään varmistaakseen entistä tehokkaammat kotouttamismenettelyt, esimerkiksi varustamalla kaikki alueet ja kunnat ottamaan vastaan pakolaisia tasavertaisella tavalla ja riittävin resurssein.¹³

2.6. Kansalaisuudettomien henkilöiden tilanne

Kansalaisuudettomuutta esiintyy Suomessa pääasiassa maahanmuuttoon liittyen. Kansalaisuudeton väestö koostuu suurelta osin maahanmuuttajista, turvapaikanhakijoista, pakolaisista ja henkilöistä, joiden ”kansalaisuus on tuntematon”.¹⁴

UNHCR kiittää Suomea siitä, että Suomi on saanut kansalaisuuslakinsa noudattamaan täysimääräisesti vuoden 1961 yleissopimusta koskien kansalaisuudettomuuden poistamista (vuoden 1961 yleissopimus) sekä antanut Suomessa syntyneille lapsille, jotka olisivat muuten kansalaisuudettomia, mahdollisuuden saada Suomen kansalaisuus automaattisesti. UNHCR pitää myönteisenä myös vuonna 2020 käynnistettyä lakiuudistusprosessia sekä tarkoitusta poistaa ero vapaaehtoisen ja tahattoman kansalaisuudettomuuden väliltä, parantaa kansalaisuusaseman määrittämistä sekä poistaa sukupuoleen perustuvaa syrjintää. UNHCR suosittelee, että nykyistä menettelyä kehitettäisiin erityiseksi kansalaisuudettomuuden määritysmenettelyksi, jotta se tunnistaisi ja suojelisi paremmin kansalaisuudettomia henkilöitä Suomessa.¹⁵

Vaikka kansalaisuudettoman henkilön määritelmä on sisällytetty Suomen kansalaisuuslakiin, UNHCR suosittelee, että määritelmään lisätään ”lain nojalla”, jotta se on täysin yhdenmukainen vuoden 1954 yleissopimuksen kanssa koskien kansalaisuudettomien henkilöiden asemaa. Tämä lisäys on tärkeä, koska se tekee selväksi, että määritettäessä, onko joku ihminen kansalaisuudeton, on välttämätöntä tarkastella paitsi maan lakeja myös niiden käytännön soveltamista. Nykyinen näyttökynnys henkilöiden kansalaisuudettomuuden todentamiseksi on melko korkea Suomessa. Tästä seuraa, että monelle merkitään ”tuntematon kansalaisuus” kansalaisuudettomuuden sijaan, vaikka kansalaisuudettomuudesta olisi vahvoja osoituksia. UNHCR suosittelee käyttämään luokkaa ”tuntematon kansalaisuus” harkiten ja rajoittamaan sen käyttöä mahdollisimman paljon. Tämä auttaa välttämään aukkojen muodostumista kansalaisuudettomuuden tunnistamisessa ja varmistamaan, että kansalaisuudettomat henkilöt saavat nauttia oikeuksistaan. UNHCR suosittelee myös analysoimaan olosuhteita suurten vailla kansalaisuutta olevien lapsimäärien takana, erityisesti kun kyse on pienistä lapsista.

¹³ Suomen kotoutumislain uudistus päätavoitteenaan nopeuttaa maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä, lisätä tasavertaisuutta ja hyvinvointia edistämällä hyviä suhteita väestöryhmien välillä.

¹⁴ Vuoden 2021 loppuun mennessä Suomessa oli 3 109 kansalaisuudetonta henkilöä, joista moni oli syntynyt Virossa, Syyriassa, entisessä Neuvostoliitossa ja Irakissa.

¹⁵ UNHCR:n lausunto Suomen kansalaisuuslakiin ehdotettuihin muutoksiin, 12. marraskuuta 2021 <https://www.refworld.org/docid/618e7c034.html>, paras. 15-17; UNHCR, Mapping Statelessness in Finland, marraskuuta 2014 <https://www.refworld.org/docid/546da8744.html>, s. 44-43, 56

Syntymän rekisteröinti on perusta lapsen henkilöllisyyden todentamiselle, ja ilman rekisteröintiä lapsen kohdistuu kansalaisuudettomuuden riski. Ilman asianmukaisia asiakirjoja oleville maahanmuuttajille syntyneiden lasten rekisteröinti saatetaan jättää Suomessa kuitenkin vaillinaiseksi, esimerkiksi ilman lapsen nimeä. UNHCR suosittelee, että aukot ja haasteet syntymän rekisteröinnissä tunnistetaan ja käsitellään lapsen oikeuden henkilöllisyyteen ja nimeen säilyttämiseksi.

Monet Suomessa olevat kansalaisuudettomat henkilöt ovat asuneet maassa laillisesti yli 10 vuotta ja jopa 25 vuotta. UNHCR puoltaa kestävästä ratkaisusta löytämistä kansalaisuudettomille henkilöille kansalaistamisen kautta. Kansalaisuudettomuuden poistamiseksi tarvitaan lisätoimenpiteitä, kuten kielitaitovaatimusten lieventäminen ja käsittelymaksujen pienentäminen, kansalaisuuden saamisen helpottamiseksi.¹⁶

Liittyessään jäsenvaltioksi vuoden 1954 yleissopimukseen koskien kansalaisuudettomien henkilöiden asemaa Suomi esitti yleissopimukseen useita varautuneisuuksia, jotka saattavat olla nyt vanhentuneita ja käytöstä poistettuja Suomen lainsäädännössä ja käytännössä sittemmin tapahtuneiden muutosten vuoksi. UNHCR suosittelee, että Suomi vetää takaisin nämä varaukset vuoden 1954 yleissopimuksen täydellisen noudattamisen varmistamiseksi.

Pakolaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden paremman suojelun ja kotouttamisen mahdollistamiseksi UNHCR suosittelee, että Suomi:

1. Varmistaa tehokkaan pääsyn alueelle ja että turvapaikkamenettelyjä ylläpidetään täysin sekä lainsäädännössä että käytännössä kaikissa olosuhteissa, hätätilanteet mukaan lukien.
2. Takaa lasten oikeuden hakea kansainvälistä suojelua kaikissa olosuhteissa ja että lapsen oikeuksia suojataan koko turvapaikkaprosessin ajan, mukaan lukien silloin, kun he ovat lähellä rajaa tai rajoilla.
3. Varmistaa suomalaisen turvapaikkamenettelyn laadun ja tehokkuuden, mukaan lukien Suomen Maahanmuuttoviraston ja hallintotuomioistuimien resurssien turvaamisen, sekä jatkuvan sitoumuksen korkealaatuiseen päätöksentekoon.
4. Tekee samanlaisia parannuksia perheenjäsentensä kanssa saapuvien lasten suojeluun heidän erityistarpeisiinsa vastaamiseksi päätöksentekoprosesseissa, kuten parannukset, jotka on jo tehty ilman huoltajaa olevia lapsia koskien, ja varmistaa, että lapsen edun periaate otetaan ensisijaisesti huomioon kaikissa lasta koskevissa päätöksissä.
5. Kiellettyä ottamasta lapsia säilöön yksinomaan heidän siirtolaisasemansa vuoksi ja muuttaa lakia tämän saavuttamiseksi.
6. Tarjoaa tasavertaisen pääsyn perheenyhdistämiseen pakolaisille ja toissijaista suojelua saaneille ja vähentää tai poistaa huoltamista koskevat vaatimukset sekä muut käytännölliset ja taloudelliset esteet, jotka estävät sellaisten pakolaisperheiden perheenyhdistämistä, jotka muuten olisivat siihen oikeutettuja.
7. Jatkaa työskentelyä kohti tehokasta kotouttamisjärjestelmää ja varustaa kaikki alueet ja kunnat vastaanottamaan pakolaisia tasavertaisella tavalla ja riittävin resurssein.
8. Ottaa käyttöön asianmukaisen kansalaisuudettomuuden määrittämisen ja kansalaisuudettoman henkilön määrittämisen, joka on täysin yhdenmukainen vuoden 1954 yleissopimuksen kanssa koskien kansalaisuudettomien henkilöiden asemaa.

3. Suomen sitoumus EU:n pakolaisten suojelujärjestelmän vahvistamiseen

UNHCR tunnistaa Suomen hallituksen vahvan äänen EU:ssa kannattamassa parempaa solidaarisuutta ja yhteistä ja oikeudenmukaista EU-tason ratkaisua Eurooppaan saapuvien pakolaisten tilanteeseen. UNHCR kiittää hallituksen pyrkimyksiä varmistaa, että yhteiseen eurooppalaiseen turvapaikkajärjestelmään (CEAS) tehtävä uudistus perustuu kansainvälisiin standardeihin ja pakolaisten tasavertaisempaan jakoon. UNHCR kannustaa

¹⁶ Päivitykset #IBelong -kampanjaan kansalaisuudettomuuden poistamiseksi vuoteen 2024 mennessä: <https://www.unhcr.org/ibelong/>.

Suomea jatkossakin käyttämään asemaansa ihmisoikeuksien, demokratian ja ratkaisujen puolestapuhujana keskittyäkseen koordinoitun eurooppalaisen ratkaisun ja yhtenäisen eurooppalaisen turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan edistämiseen ja rakentamiseen.

Ukrainan pakolaistilanteen alusta alkaen Suomi ja muut EU-jäsenvaltiot ovat osoittaneet merkittävää solidaarisuutta yksimielisellä päätöksellä ottaa käyttöön tilapäistä suojelua koskeva direktiivi (TPD), joka tarjoaa suojelua, oikeuksia ja apua miljoonille ihmisille. Reaktio Ukrainan pakolaistilanteeseen on osoittanut Euroopan kykenevän organisoitua ja toimimaan lähestymistapaan turvapaikka-asioissa – sellaiseen, josta on etua jäsenvaltioille ja joka turvaa pakolaisten oikeuksia.

EU-tason lainsäädäntömenettely ja Euroopan komission muuttoliike- ja turvapaikkasopimus¹⁷ ovat tarjonneet mahdollisuuksia yhteisymmärryksen luomiseen jäsenvaltioiden välille turvapaikka- ja maahanmuuttoasioiden kehittämiseksi yhdenmukaisesti GCR-sopimuksen¹⁸ ja Global Compact for Migration -sopimuksen kanssa.¹⁹ On erittäin tärkeää, että EU:n turvapaikkasääntöjen keskeisiä parannuksia varmistava uudistus pysyy korkealla sijalla poliittisella asialistalla.²⁰

UNHCR katsoo, että kokonaisvaltainen lähestymistapa turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan sisäisten ja ulkoisten näkökulmien käsittelyyn olisi kaikkein tehokkain, kestävin ja humanitaarinen tapa päästä jäsenvaltioiden väliseen sopimukseen CEAS-järjestelmän uudistuksesta. UNHCR arvostaa Suomen osallistumista EU-jäsenvaltioiden välisiin yhteisvastuumekanismeihin varmistaakseen paremman vastuunjaon ja lopulta paremman suojelun sotaa, väkivaltaa ja vainoa pakeneville ihmisille. UNHCR arvostaa erityisesti ilman huoltajaa olevien ja huoltajastaan eroon joutuneiden lasten siirtämistä Välimeren alueelta Suomeen vahvana ja tärkeänä solidaarisuuden ja eurooppalaisen vastuunjaon mittarina. UNHCR pitää myönteisinä Suomen joustavia valintakriteerejä, joiden avulla varmistetaan, että kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat lapset voivat hyötyä ohjelmasta.

Suomen Pelastakaa Lapset ry:n ja UNHCR:n vuonna 2022 suorittama arviointi osoittaa, että suomalainen prosessi on selvästi huomionnut lasten erityiset haavoittuvuudet, mikä toimii hyvänä käytäntönä ja inspiraationa muille.²¹ Arviointitutkimus suositteli muun muassa, että ennen siirtoa varmistetaan oikea-aikainen ja riittävä tieto lapsiystävällisellä kielellä sekä kielenoppimista priorisoidaan nopeasti muuton jälkeen. UNHCR haluaa kiittää Suomea myös sen uudistetusta sitoumuksesta lasten uudelleensijoittamiseen, josta hallitus ilmoitti joulukuussa 2022. Ilmoituksen mukaan Suomi vastaanottaa 175 haavoittuvassa asemassa olevaa turvapaikanhakijaa Välimeren alueelta, antaessaan etusijan haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille, joihin kuuluvat ilman huoltajaa olevat ja huoltajastaan eroon joutuneet lapset. Näiden myönteisten kokemusten perusteella UNHCR suosittelee, että Suomi osallistuu aktiivisesti EU:n turvapaikkapolitiikkaan, joka koskee liikkeellä olevia lapsia ja heidän oikeuksiensa turvaamista.

EU:n sisäiseen solidaarisuuteen on liitettävä ihmisten jatkuva pääsy EU:n turvapaikkamenettelyihin sen sijaan, että siirrettäisiin suojeluvastuita ja ulkoistettaisiin turvapaikka-asioita EU:n ulkopuolisille maille. UNHCR kannustaakin Suomea näyttämään esimerkkiä varmistamalla pääsyn omille alueilleen ja tehokkaan pääsyn EU:n alueelle sekä reilut ja tehokkaat turvapaikkamenettelyt ja tarjoamalla nopean pääsyn turvaan kansainvälistä suojelua tarvitseville. Tähän kuuluu pitkän aikavälin ennakoitavissa olevan ratkaisun löytäminen poistumisjärjestelyille sekä oikea-aikaisten paluiden varmistaminen heille, jotka eivät ole kansainvälisen suojelun tarpeessa.

¹⁷ UNHCR:n suositukset Euroopan komission ehdottamaa muuttoliike- ja turvapaikkasopimusta varten, tammikuu 2020, <https://www.refworld.org/docid/5e3171364.html>.

¹⁸ <https://www.unhcr.org/ph/the-global-compact-on-refugees>.

¹⁹ <https://www.iom.int/global-compact-migration>.

²⁰ Lisätietoa UNHCR:n ohjeista kohti pakolaisia paremmin suojelevaa EU:ta, ks. UNHCR:n suositukset EU:n neuvoston Ruotsin ja Espanjan puheenjohtajavaltioille, tammikuu 2023 <https://www.refworld.org/docid/63bd99904.html>.

²¹ Pelastakaa Lapset Suomi ja UNHCR, A Participatory Assessment with Relocated Unaccompanied Children in Finland, Report on Initial Outcomes of Relocation of Unaccompanied Children from Greece to Finland, syyskuu 2022 <https://www.unhcr.org/neu/87081-new-report-from-unhcr-and-save-the-children-finlands-earlier-relocation-of-asylum-seeking-children-from-greece-showcased-good-and-child-friendly-practices.html>.

Lisäksi GCR-sopimuksen hengessä UNHCR kannustaa Suomea jatkamaan EU:n ulkoisen sitoumuksen edistämistä, myös sen naapurialueilla, laajentamalla suojelualuetta maailmanlaajuisesti, vahvalla sitoumuksella pakolaisten uudelleensijoittamiseen ja täydentäviin väyliin sekä lisäämällä tukea EU:n ulkopuolisille maille.

Tehokkaan EU:n turvapaikkajärjestelmänedistämiseksi UNHCR suosittelee, että Suomi:

1. Jatkaa aktiivisen tuen tarjoamista yhteisen eurooppalaisen turvapaikkajärjestelmän kehittämiselle, johon lukeutuu pääsy suojelun piiriin EU:ssa ja joka on linjassa kansainvälisten suojelustandardien ja -käytäntöjen kanssa.
2. Jatkaa osallistumista tehokkaisiin mekanismeihin edistääkseen EU:n parempaa solidaarisuutta ja vastuunjakoja tuen tarjoamiseksi EU-jäsenvaltioille, jotka vastaanottavat suhteettoman määrän turvapaikkahakemuksia.
3. Tukee turvallisen ja ennakoitavissa olevan poistumismekanismin kehittämistä liittyen tilanteeseen Välimerellä ja mereltä pelastettujen henkilöiden käsittelyyn.
4. Osallistuu aktiivisesti EU:n turvapaikkapolitiikkaan, joka koskee liikkeellä olevia lapsia ja heidän oikeuksiensa turvaamista, lasten uudelleensijoittamisesta saatuihin myönteisiin kokemuksiin perustuen.

4. Suomen osallistuminen pakolaisten suojelun maailmanlaajuisen sitoumuksen vahvistamiseen

Viime vuosikymmenen aikana maailmanlaajuinen pakkosiirtolaisuus on yleistynyt ja monimutkaistunut. Vuonna 2022 pakkosiirtolaisten kokonaismäärä ylitti 100 miljoonaa henkilöä, mikä on yli kaksinkertainen määrä kymmenen vuoden takaiseen tasoon nähden. Päinvastoin kuin usein esitetään, suuri osa kotinsa jättämään joutuneista ihmisistä jää omaan maahansa tai pakenee lähimpään naapurimaahan. Matala- ja keskituloisen maat vastaanottavat 83 prosenttia maailman pakolaisista, ja vähiten kehittyneet maat tarjoavat turvapaikan kolmannekselle kaikista maailman pakolaisista.

Vaikka harvemmat ylittävät merirajat Eurooppaan, edelleen liian moni menettää henkensä merellä traagisesti yrittäessään päästä turvaan. Myös laittomia käännetyksiä ja väärinkäytöksiä tapahtuu edelleen maarajoilla, mikä tarkoittaa, että monet eivät pääse Eurooppaan hakemaan suojelua. Samaan aikaan maailman reaktio suuriin muuttoliikkeisiin on edelleen riittämätön ja alirahoitettu, minkä vuoksi monien pakolaisten tulevaisuus on hyvin epävarma.

4.1. Global Compact on Refugees

GCR tunnistaa tarpeen vahvistaa pakkosiirtolaisuuden taakan- ja vastuunjakoja sekä lisätä vastavuoroisuutta humanitaarisen avun, kehitysyhteistyön ja rauhaa rakentavien toimijoiden lähestymistapojen välillä. Joulukuussa 2018 hyväksytty GCR, vaikka ei ole oikeudellisesti sitova, ohjaa kansainvälistä yhteisöä kokonaisuutena tukemaan pakolaisia sekä maita ja yhteisöjä, joissa on paljon pakolaisia, mobilisoimalla poliittista tahtoa ja laajentamalla tukipohjaa.

Poliittisella tuellaan ja aktiivisella osallistumisellaan Suomi on ollut ratkaisevassa asemassa New Yorkin julistuksen, Comprehensive Refugee Response Framework -tekstin ja GCR-sopimuksen koko prosessissa. UNHCR arvostaa Suomen pyrkimystä vahvistaa pakolaisten itsenäisyyttä korostamalla oikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa, koko hallituksen vastausta, myönteistä pakolaisnarratiivia, juurisyihin puuttumista, humanitaarisen avun ja kehitysyhteistyön yhteyttä sekä koulutuksen ja yksityisen sektorin roolia. GCR valtuuttaa globaalin pakolaisfoorumin organisoinnin neljän vuoden välein GCR-sopimuksen seurannan ja soveltamisen pääasialliseksi välineeksi. Ensimmäinen pakolaisfoorumi kokoontui joulukuussa 2019, ja osoitti vahvaa kansainvälistä sitoumusta yhteistyöhön YK:n vuoden 2030

kestävän kehityksen asialistan hengessä ja auttamaan pakolaisia ja heidän vastaanottomaitaan elämään arvokkaasti. UNHCR kannustaa Suomea jatkamaan GCR-sopimuksen tehokkaan soveltamisen edistämistä ja tukemista, mukaan lukien tekemällä sitoumuksia ja panostuksia kansallisella ja maailmanlaajuisella tasolla joulukuussa 2023 tulevaa globaalia pakolaisfoorumia varten.²²

Kahden vuoden välein pakolaisfoorumien välissä järjestetään korkean tason virkailijoiden kokous (High-Level Officials Meeting), jossa arvioidaan edistymistä ja pidetään yllä vauhtia kohti GCR-sopimuksen tavoitteiden saavuttamista.²³ Ensimmäinen kokous järjestettiin vuonna 2021 käynnissä olevien ja tulevien sitoumusten, tuen, kumppanuuksien ja hankkeiden sisällön ja käyttöönoton muovaamiseksi. UNHCR on kiitollinen Suomen vankkumattomasta sitoutumisesta GCR-sopimukseen, kuten kokouksen yhteydessä ilmaistiin, sekä Suomen panoksesta, joka auttaa muokkaamaan GCR:n konkreettisiksi parannuksiksi pakolaisten ja heidät vastaanottaneiden yhteisöjen elämässä.

4.2. Uudelleensijoittaminen ja täydentävät väylät

Mahdollisuudet pakolaisten vapaaehtoiseen paluuseen ja paikalliseen kotoutumiseen ovat tämänhetkessä maailmanlaajuisessa toimintaympäristössä yhä rajoittuneemmat. Tämän vuoksi uudelleensijoittaminen on entistä tärkeämpi työkalu maailman haavoittuvimpien pakolaisten suojelussa ja ratkaisujen löytämisessä. Tehostetut kansainväliset ponnistelut ovat ratkaisevassa asemassa uudelleensijoittamismahdollisuuksien puutteen käsittelemiseksi.²⁴

Osana GCR-sopimusta UNHCR, jäsenvaltiot ja kumppanit hyväksyivät vuonna 2019 maailmanlaajuisen kolmivuotisen strategian uudelleensijoittamista ja täydentäviä väyliä koskien sekä suunnitelman, joka sisältää strategian seuraavan, vuonna 2022 käynnistetyn vaiheen.²⁵ Suomi ja muut jäsenvaltiot voivat osoittaa sitoumuksensa maailmanlaajuisen solidaarisuuteen ja vastuun jakamiseen suuria pakolaisjoukkoja vastaanottaneita jäsenvaltioita kohtaan laajentamalla uudelleensijoittamisohjelmia ja oikeudellisten keinojen valikoimaa, mikä auttaa myös taistelemaan ihmisten salakuljetus- ja ihmiskauppaverkostojen liiketoimintamallia vastaan.

Suomi on UNHCR:n pitkäaikainen kumppani uudelleensijoittamisessa. Suomen pakolaiskiintiöjärjestelmän ansiosta tuhannet pakolaiset, joista monet ovat olleet naisia ja lapsia, ovat päässeet turvaan ja pystyneet rakentamaan elämänsä uudelleen. Suomi nosti sitoumustaan ottaakseen vastaan 1 500 uudelleensijoitettua pakolaista vuonna 2022 (pääasiassa Afganistanin-tilanteen vuoksi) verrattuna 1 050 pakolaiseen vuosina 2021 ja 2023. Suomi myös säilytti kiintiössään 130 kohdentamatonta paikkaa hätätilanteita ja kiireellisiä tapauksia varten.²⁶

Täydentävät väylät ovat olleet viime vuosina Suomen hallitukselle keskeinen kehitysalue. UNHCR arvostaa sitä, että hallituksen toimeksi antama, marraskuussa 2021 julkaistu tutkimus on näyttänyt tietä konkreettisimmille keskusteluille mahdollisista työvoima- ja koulutuspilottiohjelmista Suomessa.²⁷ UNHCR odottaa myös innoissaan näkevänsä yhteisölähtöisten sponsorointiohjelmien käynnistyvän Suomessa vuonna 2023 keinona vahvistaa uudelleensijoitettujen pakolaisten kotouttamista ja tutustua Suomen kontekstiin sopiviin malleihin.

UNHCR suosittelee, että Suomi kasvattaa entisestään uudelleensijoituspaikkojensa lukumäärää vastatakseen paremmin kasvavaan maailmanlaajuisen tarpeeseen ja jatkaa täydentävien väylien edistämistä pakolaisia varten kehittämällä edelleen koulutus- ja työvoimaväyliä. UNHCR odottaa pitkäjänteistä yhteistyötä Suomen kanssa ratkaisujen löytämiseksi niin Euroopassa oleville pakolaisille kuin maailmanlaajuisestikin. UNHCR pitää myönteisenä myös Suomessa ehdotettua humanitaarisen viisumijärjestelmän käyttöönottoa kansainvälisissä kriisitilanteissa tapana luoda turvallisia ja oikeudellisia väyliä hakea turvapaikkaa.

²² UNHCR - Global Refugee Forum 2023 Lisätietoja Global Compact on Refugees -sopimuksesta, mukaan lukien sitoumuksista ja panostuksista, ks. <https://globalcompactrefugees.org/index.php/>.

²³ High-Level Officials Meeting, Reflecting on progress and charting the future, <https://www.unhcr.org/high-level-officials-meeting.html>.

²⁴ Vuonna 2023 UNHCR arvioi, että maailmanlaajuinen uudelleensijoittamistarve lisääntyy merkittävästi yli 2 miljoonaan henkilöön. UNHCR, Projected Global Resettlement Needs 2023, UNHCR - Projected Global Resettlement Needs 2023. Vuonna 2022 uudelleensijoitettuna lähti 58 457 pakolaista. Lisää tilastoja löydät: UNHCR - Resettlement Data.

²⁵ UNHCR, The Three-Year Strategy (2019-2021) on Resettlement and Complementary Pathways, kesäkuu 2019, <https://www.unhcr.org/5d15db254.pdf>; UNHCR, The Third Country Solutions for Refugees: Roadmap 2030, kesäkuu 2022

²⁶ Kiintiöpakolaiset | Maahanmuuttovirasto (migri.fi).

²⁷ Tutkimus: Täydentävät maahanmuuton väylät ovat keino yhdistää humanitaarista ja osaamisperusteista maahanmuuttoa (valtioneuvosto.fi)

4.3. Suomen poliittinen ja taloudellinen tuki kansainvälisissä pakolaistilanteissa

UNHCR arvostaa Suomen roolia kansainvälisessä kriisinhallinnassa, sovittelu ja rauhanturvaaminen mukaan lukien. UNHCR haluaa myös korostaa Suomen vankkumatonta sitoutumista monenvälisyyteen ja YK:lle osoitettuun tukeen. Suomen humanitaarinen politiikka tukee haavoittuvassa asemassa olevien pakkosiirtolaisryhmien suojelua, kuten haavoittuvassa asemassa olevien tyttöjen ja naisten, seksuaalisesta ja sukupuolittuneesta väkivallasta kärsineiden sekä vammaisten ihmisten. Suomella on myös tärkeä rooli humanitaarisen avun ja kehitysyhteistyön tukemisessa kuten tutkimalla mahdollisuuksia kehitysohjelmien kohdistamiseksi maihin, jotka vastaanottavat eniten pakolaisia. Kohdistamisen myötä voitaisiin vastata paremmin vastaanottavien yhteisöjen ja pakolaisten tarpeisiin. Suomi on UNHCR:n tärkeä lahjoittaja, myös sen joustavan ja kohdentamattoman perusavustuksen kautta. UNHCR kannustaa Suomea jatkamaan sitoutumistaan ennakoitavissa olevien ja kasvavien joustavan rahoituksen tasojen varmistamiseen. UNHCR kannustaa Suomea myös etsimään humanitaarisia ratkaisuja ja kehittämään uusia innovatiivisia lähestymistapoja pakkosiirtolaisuuden lopettamiseksi.

UNHCR odottaa tiivistä yhteistyötä Suomen kanssa ilmastomuutoksen ja ilmastokriisin aiheuttamaa pakkosiirtolaisuutta. Ilmastokriisi lisää pakkosiirtolaisuutta ja vaikeuttaa pakolaisten elämää. Monet pakolaiset, maansisäiset pakolaiset ja kansalaisuudettomat ihmiset elävät ilmastollisissa "hotspoteissa", joissa heillä ei useinkaan ole resursseja mukautua yhä ankarampaan ympäristöön. UNHCR vetoaakin kaikkiin osapuoliin, jotta nämä toimisivat nyt ja antaisivat tukea sitä eniten tarvitseville ilmastokriisin aiheuttaman lisääntyvän väkivallan vastustamiseksi.²⁸ UNHCR pitää myönteisenä Kansallinen ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelman hyväksymistä Suomessa joulukuussa 2022. Suunnitelma tunnistaa ilmastomuutoksen lisäävän pakkosiirtolaisuutta ja muuta maahanmuuttoa.²⁹ UNHCR pitää myönteisenä myös Suomen tukea kehitysmaaille kansallisten sopeutumissuunnitelmien ja konkreettisten toimien valmistelemiseksi ja käyttöönottamiseksi erilaisten kehitysyhteistyökanavien kautta monenvälisestä yhteistyöstä YK:n organisaatioiden kanssa kansalaisjärjestöjen tukemiseen.

Suomen tuen parantamiseksi pakolaisten suojelua kohtaan maailmanlaajuisesti UNHCR suosittelee, että Suomi:

1. Jatkaa Global Compact on Refugees -sopimuksen edistämistä – varmistaen sen tehokkaan soveltamisen – ja osallistumistaan pakolaisten suojelun ja ratkaisujen asettamiseksi kansainvälisten poliittisten asialistojen kärkeen.
2. Jatkaa joustavaa uudelleensijoittamiskiintiötään ja harkitsee lisäävänsä uudelleensijoittamispaikkojen lukumäärää vastatakseen paremmin maailmanlaajuisiin tarpeisiin.
3. Jatkaa täydentävien väylien käyttöönottamista, mukaan lukien työvoima- ja koulutusväylien, osoituksena globaalista solidaarisuudesta ja vastuunjaosta pakolaisten suojelussa.
4. Jatkaa sitoutumistaan ennakoitavan taloudellisen ja joustavan humanitaarisen ja kehitysrahoituksen lisäämiseen, tukeakseen sekä kansainvälistä että vastaanottajamaiden vastausta pakolaistilanteisiin ja ilmastomuutoksen vaikutuksiin ympäri maailmaa.

UNHCR:n Pohjoismaiden ja Baltian maiden edustusto

Huhtikuu 2023

²⁸ UNHCR, Climate change and disaster displacement <https://www.unhcr.org/climate-change-and-disasters.html>.

²⁹ Maa- ja metsätalousministeriö, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410837/valtioneuvosto-hyvakysi-kansallisen-ilmastonmuutokseen-sopeutumissuunnitelman> Yksi suunnitelman tavoitteista on tukea yhteiskunnan turvallisuustarpeita ja tasa-arvoa kehitysmaissa ja tällä tavoin ehkäistä hallitsematonta maahanmuuttoa.